

Autori monografie hovoria o svojich víziách do budúcnosti a avizujú príchod ďalšej publikácie z kynického cyklu. Tento krát sa môžeme tešiť na komentované preklady ďalších sókratovských mysliteľov, ako sú Kratés, Hipparchia, Aischinés či Aristippos.

Literatúra

- KALAŠ, A., SUVÁK, V. (2014): *Antisthenis Fragmenta Antisthenove zlomky*. Bratislava: Univerzita Komenského.
SUVÁK, V. (ed.) (2015): *Antisthenica Cynica Socratica*. Praha: Oikoymenh.

Zuzana Zelinová

Zuzana Zelinová
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Šafárikovo nám. 6
814 99 Bratislava 1
Slovenská republika
e-mail: zelinoval3@gmail.com

JAKUB JIRSA, KAREL THEIN, JAKUB JINEK:

Obec a duše. K Platónovė praktické filosofii

Praha: Filosofía, 2014, 380 s.

Problematika vzájomnej spätosti etických a politicko-filozofických otázok u Platóna je v súčasnej (najmä anglo-americkéj) interpretačnej literatúre pomerne dobre spracovaná. K reflexii tejto problematiky sa rozhodli prispieť aj traja autori, kolegovia z Ústavu filozofie a religionistiky FF UK v Prahe Jakub Jirsa, Karel Thein a Jakub Jinek. Títo znalci antickej filozofie si rozsiahlu a komplikovanú problematiku rozdelili na tri samostatné časti, pričom každý z nich sa sústredil na vybranú parciálnu oblasť výskumu vzťahu „obce a duše“. Jirsa svoju pozornosť koncentroval na tzv. sókratovské dialógy, Thein sa podujal na interpretáciu *Ústavu* a Jinek sa zameril na neskoré, najrozsiahlejšie Platónovo dielo *Zákony*.

Jakub Jirsa si v prvej kapitole s názvom *Zdatnost, rozum a Sókratés*, kladie za cieľ skúmať vzťah etiky a epistemológie v tzv. sókratovských dialógoch. Skúmanie predchádza krátke vymedzenie limitov, ktoré sú dané otvoreným štýlom dialógov, neúplným zodpovedaním diskutovaných otázok a ich častým aporetickým záverom. Predstavenie Platónovho konceptu dobrého života je východiskom, od ktorého sa odvíja každá parciálna etická otázka. Kľúčovým momentom je Platónova intelektualistická pozícia – znalosť

vecí, ktoré sú pre život dobré a prospešné, a predpoklad starostlivosti o dušu ako najhodnotnejší statok každého človeka. Popri tradičných typoch odborníkov, skúmaných v priebehu dialógov (sofisti, ktorí sú prezentovaní prevažne v negatívnom svetle, a vážení aténski občania), však autor upriamuje pozornosť na postavu Sókrata, ktorý vystupuje ako alternatíva pozitívneho morálneho vzoru, učiteľa cnosti a pravého politika. J. Jirsa ukazuje, že napriek zdanlivo ambivalentným postojom postavy Platónovho Sókrata – ktorý na mnohých miestach dialógov formuluje pozitívne morálne princípy, no na druhej strane si odmieta priznať akúkoľvek múdrosť (okrem tzv. ľudskej múdrosti – ἀνθρωπίνη σοφία) a odmieta aj označenie učiteľ –, predstavuje jeho činnosť a pôsobenie v priebehu dialógov ideál politickej činnosti.

Metóda *elenchos*, na základe ktorej je podľa autora možné objasniť, ako Sókratés dospel k spomínanej ľudskej múdrosti, v sebe snúbi epistemologický rozmer (je možné za pomoci *elenchu* dospieť k pozitívnemu vedeniu, *epistémé*?) s rozmerom etickým (má *elenchos* výchovný účinok?). Podľa Jirsu výsledkom tejto metódy nie je len nepochybovanie, ale má aj širšie uplatnenie a treba ju chápať v kontexte politického umenia, ktorého cieľom je dobro občanov a ich podnecovanie k záujmu o vlastnú dušu a cnostný život. Autorovo úsilie pochopiť vzájomnú spätosť parciálnych tém skúmaných dialógov – cnosti, jej jednoty či mnohosti, vzájomného vzťahu cnosti a vedenia, ako aj nejednoznačnosť pojmu *epistémé* – vrcholí interpretáciou intelektualistických téz v dialógu *Gorgias*, vyúsťujúceho do nekonvenčnej predstavy politickej *techné*, ktorého ideál stelesňuje hlavný rečník dialógov.

Autorom druhej kapitoly *Filosof, prirodzenosť a výchova v Ústavě* je Karel Thein. Jej cieľom je poukázať na niektoré dôsledky Sókratovho chápania človeka ako vnútorne zložitej a navonok individuálnej bytosti so špecifickým talentom. Kapitola začína *Úvodom*, v ktorom autor upozorňuje na nápadné formálne zvláštnosti textu (formálnu a obsahovú jednotu, žánrovú novosť, kruhovú skladbu), na dominantnú tému – individuálnu dušu, ktorá nepozná stav úplného pokoja, a preto vyžaduje výchovu a čo najlepšie usporiadanú *polis*. V ďalšom texte autor postupuje tak, že v prvých siedmich knihách *Ústavy* chronologicky analyzuje a interpretuje rôzne ľudské povahy – slušného človeka (I. kniha); nezištného remeselníka (I. a II. kniha); strážneho psa (II. kniha); strážcu (III. a IV. kniha); prirodzeného filozofa (kniha V.); vyšľachteného filozofa (VI. a VII. kniha). Dominantná téma *Ústavy* rozprava o spravodlivosti vychádza zo spravodlivosti v duši, pretože spravodlivosť v obci má byť obrazom spravodlivosti v duši. Thein však upozorňuje na napätie medzi súkromne a verejne chápanou spravodlivosťou. Spravodlivosť je uchopená podľa modelu remesla (*techné*), pričom jej výkon je aktom dobra. Základným princípom, ktorý iniciuje vznik *polis*, je ľudská potreba a jej následné uspokojovanie. V dôsledku uspokojenia jednotlivých ľudských potrieb dochádza k prerozdeleniu práce medzi jednotlivými obyvateľmi, takže vzniká špecializácia. Nezištný remeselník sa tak podľa autora stáva politickým návodom i vnútorným morálnym vzorom. Vďaka špecializácii sa obec rozvíja, v dôsledku čoho sa zavádzajú peniaze v záujme jednoduchšieho realizovania obchodu, a tým sa do obce dostáva nežiaduci prepych. Ako zdôrazňuje Karel Thein, politika vzniká z potreby obmedziť nepotrebné. S rozvojom obce vypukajú vojny medzi *poleis* a vzniká

potreba profesionálnych, dôkladne vycvičených odborníkov v tejto oblasti – strážcov. Strážcovia však potrebujú vedenie a to je úlohou filozofov. Thein upozorňuje na diferenciu medzi „prirodzeným“ (charakterizovaný túžbou po vedení) a „vyšľachteným“ (inštitucionálne vzdelávaným) filozofom. Len „vyšľachtení“ filozofi môžu na základe svojho vedenia uchopiť usporiadaný celok sveta. Týmto spôsobom sa autor kapitoly prepracoval ku vzniku Platónovej imaginárnej *kalipolis*. „Krásna obec“ postupne, ale nevyhnutne degeneruje, a to na úrovni foriem vlád, ako aj na úrovni im zodpovedajúcich typov občanov. Medzi povahou a politickým zriadením panuje totiž jednostranný kauzálny vzťah.

V poslednej časti s názvom *Cnost, duše a vedení v Platónových Zákonech* dopĺňa J. Jínek obraz Platónovej praktickej filozofie výkladom *Zákonov*, pričom kontinuitu a nadväznosť na predchádzajúce časti sa snaží zabezpečiť zameraním sa na pasáže, v ktorých je v centre pozornosti duša, cnosť, poznanie, správne konanie a výchova. Podľa nášho názoru by však jeho snaha mala oveľa väčší význam, ak by autori monografie medzi diela *Ústava* (2. kapitola) a *Zákony* (3. kapitola) zaradili kapitolu, v ktorej by bolo objasnené, ako skúmanú problematiku riešil Platón v dielach, ktoré vznikli v období medzi uvedenými najrozsiahlejšími spismi – predovšetkým v dialógoch *Faidros*, *Timaios*, *Kritias*, a najmä *Politikos*.

Tretia kapitola je koncipovaná do dvoch podkapitol s názvami *Cnost* a *Vědění*. V prvej podkapitole Jakub Jínek poukazuje na systematickú viacznačnosť cností. Postupne predstavuje niekoľko úrovní chápania *arété*. Najprv je to *fysiké arété* či „detská cnosť“, pre ktorú je charakteristická nutnosť externého zásahu v podobe zákona (*vóμος*), tak pozitívneho, ako aj vnútorného, ktorý má podobu zvyku. Na vyššej úrovni možno hovoriť o *ethiké arété* či „celkovej cnosti“, v rámci ktorej ide o uplatnenie tzv. kardinálnych cností aj bez nutnosti externého činiteľa – zákona. Na tejto úrovni absolvovanie kvalitnej výchovy determinuje zvnútorňovanie naučeného správania a cnosť sa stáva integrálnou súčasťou osobnosti. Nakoniec je prezentovaná dokonalá cnosť dokonalých mužov, ktorá má dokonalú formu rozumu (*nous*). Na rozdiel od celkovej cnosti však nie je prístupná väčšine ľudí, ale je výsadnou vlastnosťou, ktorá podobne ako v dialógu *Ústava* prináleží len obmedzenej skupine občanov, pripravených prevziať kompetencie filozofických vládcov. Rôznosť ľudských pováh tak zodpovedá existencii rôznych úrovní *arétai* a treba počítať aj s možnosťou ľudskej slabosti (*akrasia*). Záverečná časť je venovaná problematike vedenia, prezentovaného v oblasti *múziky*, teológie a dialektiky, pričom J. Jínek odhaľuje niekoľko úrovní vedenia v rámci každej skúmanej oblasti. Autorova argumentácia smeruje k odhaleniu Platónovho úsilia o zavedenie postavy filozoficky zdatného vládcu, ktorého postavenie je rozhodujúce, ale zároveň nie príliš nápadné. Filozof – mudrc figuruje ako kľúčová postava vo všetkých troch oblastiach vedenia, predovšetkým v oblasti dialektiky. Politický projekt *Zákonov* tak vo svetle Jínkovej interpretácie prestáva byť „len“ druhou najlepšou *polis*, ale postupným zdokonaľovaním aspiruje na status najlepšieho ústavného zriadenia, detailne rozobraného v dialógu *Ústava*.

Na záver možno konštatovať, že nesporným kladom recenzovanej monografie je práca autorov s primárnou i sekundárnou literatúrou, odborný, ale zároveň prístupný jazyk (najväčšiu čitateľskú sústredenosť si pre svoju náročnosť vyžaduje tretia kapitola).

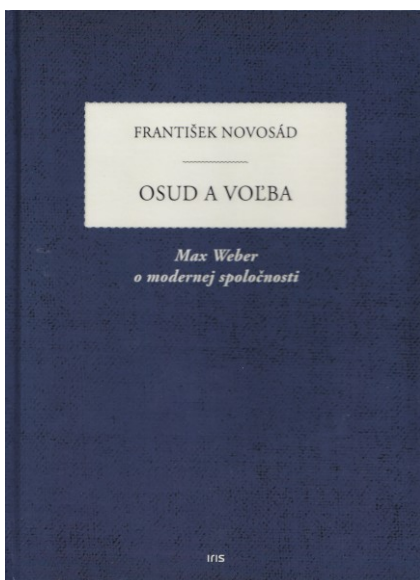
Čitateľovi sú poskytnuté mnohé možnosti a prístupy v záujme lepšieho pochopenia mnohorozmernosti väzby medzi etikou a politickou filozofiou v Platónovej tvorbe. Za slabšiu stránku nesporne zaujímavej monografie považujeme jednak už spomínanú absenciu spracovania skúmanej problematiky z diel zakladateľa Akadémie z obdobia medzi *Ústavou* a *Zákonmi* a jednak značnú myšlienkovú a interpretačnú separovanosť, najmä druhej kapitoly od tretej. Sme presvedčení, že autori, ktorí sú kolegami na jednom pracovisku, by vo svojich textoch mali reagovať na myšlienky a interpretácie ostatných členov autorského tímu. Zabránilo by sa tým vzájomnej izolovanosti druhej a tretej kapitoly. Podobná medzera by v publikácii monografického charakteru nemala byť až taká výrazná.

Anežka Chovanková, Ulrich Wollner

Anežka Chovanková
Katedra filozofie FF UMB
Tajovského 40
974 01 Banská Bystrica
Slovenská republika
e-mail: anezka.chovankova@umb.sk

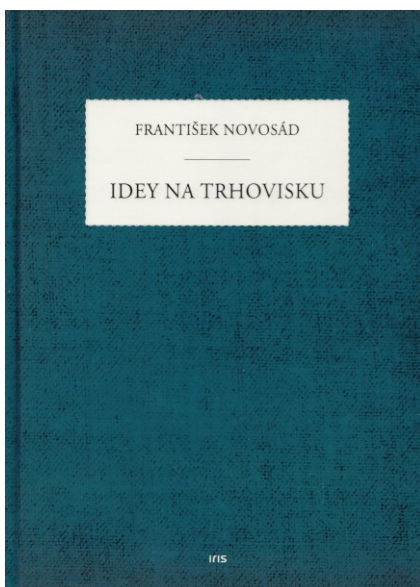
Ulrich Wollner
Katedra filozofie FF UMB
Tajovského 40
974 01 Banská Bystrica
Slovenská republika
e-mail: ulrich.wollner@umb.sk

FRANTIŠEK NOVOSÁD: *Osud a voľba. Max Weber o modernej spoločnosti.* Bratislava: IRIS 2016, 187 s.

Základným zámerom tejto práce je posilniť záujem o dielo Maxa Webera ako jedného z klasikov myslenia o spoločnosti a dejinách. Prečo práve o neho? Prečo čítame texty Maxa Webera, Georga Simmela a Emila Durkheima? A prečo za dôležité považujeme aj niektoré ešte staršie texty, napríklad tie, čo napísal Karol Marx alebo Alexis de Tocqueville? Dôvod je jednoduchý: títo myslitelia totiž videli určujúce sily moderných spoločností jasnejšie ako sme ich schopní vidieť dnes my. Mnohé sa pre nás stalo samozrejmosťou, a teda aj niečím nenápadným – niečím, čo nevidíme, „pretože to máme každý deň pred očami“. Prítomnosť „modernej“ spoločnosti je taká naliehavá, že všetky iné spôsoby organizácie spoločenského života pokladáme za „zaostávanie“ alebo za neschopnosť „prispôbiť sa“. Je tu ešte aj iný faktor: dnes sa moderná spoločnosť naučila systematicky maskovať spôsoby svojho fungovania. Vtedy, pred storočím, toto umenie skrývania vlastného spôsobu fungovania bolo ešte len v začiatkoch,

a teda princípy organizácie života spoločnosti sa identifikovali ľahšie. V tomto zmysle nám texty napísané pred viac ako storočím môžu pomôcť lepšie pochopiť svet, v ktorom žijeme dnes.

FRANTIŠEK NOVOSÁD: *Idey na trhovisku.* Bratislava: IRIS 2016, 174 s.

Zamýšľate sa nad tým, prečo sú niektoré idey úspešnejšie ako iné? Zaujíma vás ako vzniká vplyvná idea? Máte odpoveď na otázku, ktoré ideové iniciatívy určujú našu dobu a ktoré formovali 19. a 20. storočie? Súhlasíte s tým, že žijeme v dobe „konca ideológií“? František Novosád vo svojej najnovšej knihe do hĺbky i do šírky mapuje „život ideí“. Opisuje, ako sa idey tvoria a združujú, ako spolu súperia a navzájom sa obohacujú, ako upadajú do zabudnutia. A nielen ako, ale aj prečo. Na základe ideových sporov a aliancií objasňuje premeny modernej filozofie, vedy, náboženstva, politiky a umenia.